

Шиян А.Г.,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ПРОКУРАТУРИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан [1]. Введення такого правового режиму тягне за собою низку особливостей, у тому числі пов'язаних із частковим тимчасовим обмеженням конституційних прав громадян. Такі обмеження можуть проявлятися щодо встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, перевірки документів, запровадження комендантської години, відчуження та вилучення майна усіх форм власності для забезпечення потреб оборони тощо.

Враховуючи нестабільність національної безпеки України на сучасному етапі і ведення бойових дій на окремих ділянках нашої країни, питання, що стосуються особливостей функціонування державного апарату в умовах воєнного стану є надважливими.

З метою наближення кримінальної процесуальної діяльності до воєнних реалій, Верховна Рада України прийняла низку законів, у тому числі тих, що спрямовані на регламентацію питань кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Так, 14 квітня 2022 року був прийнятий Закон України № 2201-ІХ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [2]. В ньому підкреслено, що зміст та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження, визначених у розділі ІХ-1 Кодексу. Цим Законом змінено назву розділу ІХ-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Також доповнено ст. 615 КПК.

З-поміж усіх нововведень видається за необхідне звернути увагу на деякі повноваження керівника органу прокуратури під час досудового розслідування.

Пунктом 2 ч. 1 ст. 615 КПК в редакції Закону № 2201-ІХ від 14 квітня 2022 року передбачено істотне розширення повноважень прокурора шляхом

делегування йому окремих повноважень слідчого судді щодо вирішення низки питань, а саме про:

- здійснення приводу (ст. 140 КПК);
- тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 163, 164 КПК);
- накладення арешту на майно (ст.ст. 170, 173 КПК);
- розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу (ст. 186 КПК);
- забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (ст. 187 КПК);
- розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу та постановлення ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу (ст.ст. 189, 190 КПК);
- загальні обов'язки щодо захисту прав людини (ст. 206 КПК);
- строки досудового розслідування (ст. 219 КПК);
- проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК);
- проведення слідчих (розшукових) дій, які пов'язані з обмеженням конституційних прав учасників кримінального провадження (проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК), обшук (ст.ст. 234, 235 КПК), отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК);
- надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст.ст. 246–248 і 250 КПК);
- продовження строку досудового розслідування (ст. 294 КПК);
- обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152–156-1, 185, 186, 187, 189–191, 201, 255–255-2, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 365, 377–379, 402–444 КК України, а у виняткових випадках також у вчиненні інших тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення або втечі особи, яка підозрюється у вчиненні такого злочину, - такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури з урахуванням вимог ст. 37 цього Кодексу за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженими з прокурором.

Варто зазначити, що ці повноваження керівника органу прокуратури у випадку неможливості виконання слідчим суддею в установлені законом строки відповідних повноважень стосуються всіх злочинів без винятку. Водночас той перелік, що міститься у ст. 615 КПК, стосується виключно повноважень прокурора на обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою строком до 30 днів.

У цьому взаємозв'язку увагу деяких правників викликав визначений цим Законом термін «керівник органу прокуратури», якими, як відомо, є Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної

прокуратури та їх перші заступники і заступники. Так, суддя Касаційного кримінального суду С. Фомін зауважив, що чинна редакція ст. 615 КПК діє з 01.05.2022. Водночас Законом «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» від 15.03.2022 № 2137-IX розд. XI «Перехідні положення» КПК доповнено п. 20-7. У ньому йдеться про те, що під час дії надзвичайного або воєнного стану тимчасовий доступ до речей і документів, визначених у пп. 2, 5, 7, 8 ч. 1 ст. 162 КПК, здійснюється на підставі постанови прокурора, погодженої з **керівником прокуратури**. Чи варто ототожнювати поняття «керівник прокуратури» та «керівник органу прокуратури»? На думку С. Фоміна, це не зовсім правильно, оскільки з огляду на Закон України «Про прокуратуру», де зазначено, що відповідні прокурори мають заступників, поняття «керівник прокуратури» значно вужче, ніж поняття, що міститься в КПК, - «керівник органу прокуратури».

Друге, на що суддя звернув увагу: чи продовжують діяти положення п. 20-7 «Перехідних положень» КПК після внесення змін до ст. 615 цього Кодексу, а саме - п. 2 ч. 1 цієї статті. «Дехто вважає, що положення п. 20-7 продовжує діяти. Але з цим не можна погодитися з таких підстав. Перехідні положення діють тимчасово, до того часу, коли законодавець внесе в тіло закону відповідні зміни. Крім того, за наявності колізії норм права у цьому випадку потрібно керуватися правилом: застосовується той закон, який був прийнятий пізніше. До того ж, якщо йдеться про захист прав осіб, які можуть бути обмежені під час кримінального провадження, то, безумовно, більш сприятливою є редакція чинного п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК», - зауважив суддя [3].

Слід мати на увазі, що Законом України № 2462-IX від 27 липня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» [4], перелік повноважень керівника органу прокуратури щодо виконання окремих функцій слідчого судді скорочено. Так, порівняно з попередньою редакцією ст. 615 КПК, відтепер останній не уповноважений обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк до 30 днів, як це було дозволено йому у виключних випадках раніше. Водночас керівник органу прокуратури за умови об'єктивної неможливості вирішення вказаних питань слідчим суддею досі уповноважений: вирішувати питання про привід; розглядати клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів; вирішувати питання про накладення арешту на майно; проводити допит, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування; вирішувати питання про дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи; вирішувати питання про отримання зразків для проведення експертизи; розглядати клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії; розглядати клопотання про продовження строків

досудового розслідування у межах строків, визначених п.п. 2,3 ч. 3 ст. 294 КПК.

Законом № 2462-IX від 27.07.2022 року також встановлено, що рішення щодо зазначених питань приймаються у формі постанов та мають містити належне обґрунтування правомірності здійснення керівником органу прокуратури повноважень слідчого судді. Крім того, на керівника органу прокуратури у такому випадку покладається обов'язок забезпечення прав особи, до якої застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою відповідно до ст. 206 КПК України, у тому числі щодо перевірки законності підстав такого тримання.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

2. Закон України № 2201-IX від 14 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

3. Грабський О. Які питання виникли у судів щодо недавніх змін до КПК / Закон і бізнес від 15.07.2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/152116.html>.

4. Закон України № 2462-IX від 27 липня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>.

Щербаковський М. Г.

завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ХАРАКТЕР ЗНАТЬ ЕКСПЕРТА ТА СПЕЦІАЛІСТА

Поняття спеціальних знань найбільш дискусійне в процесуальній та судово-експертній літературі, є предметом багаторічних наукових суперечок, породжує різні численні тлумачення. Пояснюється така обставина тим, що процесуальне законодавство не розкриває поняття спеціальних знань. Пошук відповідей на сутність спеціальних знань є необхідним як для судової практики, покликаної сприяти вирішенню завдань судочинства на єдиних правових підставах, так і для теорії. Це особливо важливо з огляду на існуючу в літературі різницю поглядів на характеристики спеціальних знань